

A televízió-dráma

Paddy Chayefsky

Sok szakértő hajlamos arra, hogy összehasonlítsa a színházat, a televíziót és a filmet. Hallottam már, hogy a televízió-drámát bővített egyfelvonásosnak, vagy kis drámának vagy rövidfilmnek nevezték. Azt hiszem, hogy a televízió-dráma (az, amelyik egy óra hosszat tart), egyik sem ezek közül. Egészen sajátos a formája. Különleges írástechnika kell hozzá, külön mesterség ez, ami abból is látszik, hogy gyakorlott színpadi szerzők és film-forgatókönyv-írók is kudarcot vallottak, amikor egyszerűen »át akartak vetni« a televízióra.

Ennek az irodalmi formának technikáját nem lehet máról-holnapra elsajátítani. A televíziós szerzőnek fel kell ismernie és el kell fogadnia a közvetítés e módjának sokféle korlátjait.

A televízió-vásznon például nem lehet négy személynél többet mozgatni egyszerre, tehát a tömegjeleneteket teljesen mellőzni kell. Vajmi nyomorúságos egyes rendezőknek az az igyekezte, hogy tízegynéhány színésszel ötezer főnyi tömeg hatását keltsék. Az ilyen kísérlet, ugyanezeknél az okoknál fogva, a színpadon is nyomorúságos, ám ott már meghonosodott ez az impresszionista engedmény. A színházi közönség elfogadja, hogy tíz ember, egy maroknyi csoport nagy sokaságot jelent. A televízió közönsége viszont nem fogadja el, ha csak nem a legmagasabb értelemben vett impresszionista drámát

mutatnak be, márpedig az impresszionista vagy lírai dráma, mint kiderült, nem kelendő a televízióban. Egy ideig a díszlet nélküli üres színpad is divatban volt, de lassan eltűnt. A televízió felvevőgéppel dolgozik és a közönség elvárja, hogy a felvevőgép valóságot mutasson.

A televíziós színpad mozgékonyabb ugyan mint a színházi, mindamellet mégis kezdetleges. A színész a szó szoros értelmében futni kénytelen az egyik díszlettől a másikig. Ez azt jelenti, hogy az író kénytelen jeleneteit úgy megírni, hogy a színész gyorsan felkészülhessen a következő jelenetre és eljuthasson a másik díszlethez. A színész természetesen nem sokat változtathat sem jelmezén, sem maszkján, amíg a stúdió egyik végéből a másikba fut.

A felvevőgép lehetőségeit számtalan korlát szabja meg. A film egyes jeleneteit ötször, hatszor vagy akár többször is felvételezik és összeállításuk közben vágásra és a jelenetek megválogatására is lehetőség nyílik. A televízió csak a felvételezési szögek csekély választékával élhet, a felvevőgép emelése nagyon költséges és hihetetlenül megrágitja a műsort.

A jelenetek hirtelen félbeszakítását csak a drámai feszültség fokozására használják fel, egyébként a változás legalkalmasabb módja, ha a kép lassan szertefoszlik, elmosódik a vetítő vásznon. A vetítívásznon mérete komoly

korlátokat szab az írónak és azoknak is, akik gondolatait megjelenítik.

Am a legjelentősebb korlátozás a televízióban mégis csak az idő. Az egyórás dráma (a televízió-dráma leghosszabb formája) ötvenhárom percig tart. Ötvenhárom perc alatt nem valami sokat lehet elmondani. A szindarab valóságos játékeje például egy óra és húsz perc, ez a legkevesebb, de olykor ennek kétszerese is. A film körülbelül másfél óra hosszat tart. A televízió-drámában tehát csak a fő és egy mellékselekményre futja, legfeljebb kettőre. Nem használhat fel sűrű, keresztül-kasul átszótt drámai cselekményt. Cselekménye csak egyszerű fordulatokat és csak kisebb válságokat bír el. A sokrétű mese sem alkalmas televízióra. Sokrétű mesét csak film adhat jól, az olyan szcenárium, amelyben több, egymástól független cselekmény forog egy központi esemény körül. A »Legénybúcsúban« öt férfi élettörténetét kellene elmondani, akik egy éjszaka végigdorbézolnak a városon, és az éjszaka eredményeképpen mindegyikük — ki-ki a maga módján határozó jövőendő életéről. A televíziós feldolgozásban ezek a történetek nem szerepelhetnek önállóan, csak egyet lehet bemutatni, a többit pedig alárendelten átszóni rajta, ezek tehát mulhatatlanul másodrendű jelentőségűek. Televízióon ugyanis nem lehet úgy átugrani az egyik jelenetből a másikba, mint a filmen, viszont felvonásokra sincs osztva a cselekmény, mint a színházban.

A televízió-drámában csak azért hull le kétszer a függöny, hogy felsorolhassák a kereskedelmi hirdetéseket, mert a darabot a reklámok kedvéért mutatják be, nem pedig fordítva. Itt a kereskedelmi mozzanat a legnagyobb és legnehezebben elhárítható korlát. A televízió (legalább is most és az Egyesült Államokban) tulajdonképpen hirverő és nem szórakoztató közvetítés. A hirdető vállalatoknak csak az a fontos, hogy eladják ügyfeleik termékeit, nem szeretik tehát az olyan drámát, amely rossz kedvre hangolja vagy elriasztja a vevőket. Ez döntő módon befolyásolja a bemutatandó anyag megválogatását. Sokok dologról egyáltalán nem lehet írni. A televízió-adóállomások tulajdonosaiban és intézőiben még mindig az a tévhit él, hogy a közönség csak holmi elképzelt világból való gyönyörű, fiatal szerelmes párokról szóló könnyű drámát és vígjátékot akar látni.

A »Marty« éppen ellenkező példával

szolgál. Ez a darab a mindennapi világot dolgozza fel, fő személyei inkább jellegzetesek, mint kivételesek. Párbeszédeit mintha a valóságban vették volna fel. A felvevőgép úgy hat, mint a való élet egy pillanatának véletlen megfigyelése.

Ilyen aprólékos szöszserintvalóságot egyetlen más közvetítés sem nyújthat. A színházban, a színpadon a valóság erősen szintetikus. A valósághoz legközelebb álló dolog, amit valaha is színpadon láttam, »A kereskedelmi utazó halála« című darab volt, ám még ez a rendkívüli darab is beleszó egy öngyilkosságot és néhány drámai eseményt, amelyek kitűnőek ugyan a maguk nemében, de mégsem mindennapi jelenségek az átlagember-tömegek életében. Szindarabhoz izgalmas színpadi jeleneteket kell kiagyalni. Gyakran írnak ugyan az egyszerű emberről is, de a nézők az egyszerű embert is rendkívüli és nem jellegzetes körülmények között látják.

Kisebb mértékben ugyanez érvényes a filmre, kivált az amerikaiakra. Az olasz film mesterműve, a »Kerékpártolvajok« olyan híven földézi a munkanélküli ember életének egy közönséges napját, amennyire a film egyáltalán képes, mégis ebben a filmben is kellett drámai eseményt alkalmazni. Sok film, még a javából való is, rendkívüli eseményen és kivételes emberi jellemzen alapul.

Ellenben a televízióban a legátlagosabb alakokkal és a legmindennapibb helyzettel is be lehet villantani egy-egy jellembe vagy társadalmi környezetbe. A »Marty« szerelmi történetet dolgoz fel, de a világ legátlagosabb szerelmi történetét, olyan történetet, amely szóról szóra megyesik azokkal az emberekkel, akikkel naponta találkozunk utcán, villamosban, mindenütt. Az ilyen történet foszlatja szét azt a ponyvaregényeket és silány filmekkel megtelevízióvá ábrált sekélyes és romboló hatású ábrándot, hogy a szerelem csakis testi vonzódás dolga.

Ezt a mesét csak akkor lehetne színpadra vinni, ha a főhőst abnormálissá tennék. A Broadway-n jelenleg két drámát is adnak egyidőben, amely a homoszexualitás valamilyen megnyilvánulásával foglalkozik. Ha a »Marty«-t színpadra szánták volna, cselekményébe feltétlenül holmi »abnormális« alakot, valamilyen idegösszeroppantást vagy gyilkosságot kellett volna beszélni, hogy fokozni lehessen a drámai feszültséget. A színházi közönség

túl messze van a színpadtól, nem lát-hatja a szem- és arcjátékot, a színész belső magatartását. A cselekmény bonyolódását külső történésekkel és drámai hatásokkal kell jelezni. A televíziónak az az előnye, hogy a cselekmény folyamatosan és összefüggően bonyolódik, feleslegesen a nagy külső hatás; a kis drámai mozzanat, a kis válság éppen elegendő.

A televízió-dráma írójára nehezedő korlátozások annyira bonyolultak, hogy nehéz őket hibáztatni, ha holmi valószínűtlen giccset írnak. Viszont miközben alkalmazkodni igyekeztek a számtalan korlátozáshoz, új lehetőséget találtak a televízió-dráma számára: mivel nem terjeszkedhetett széltében, kénytelen volt a mélybe hatolni. A televíziós írók a legutóbbi években beláták, hogy írhatnak intim drámát — »intímet« az élet apró mozzanatainak részletes tanulmányozása értelmében. A »Marty« ennek az új szemléletnek a

példája. A televízió-drámának mindinkább az a célja, hogy az élet felszíne alá merüljön, és új mozzanatokot fedezzen fel az emberi viszonyokban. Minden más dráma is ezt az irányt követi. Ebben a furcsa és technizált korban, amikor a történelemben olyan nagyszabású váratlan fordulatok következnek be, hogy az egyén élete elveszti jelentőségét, az emberek személyes boldogságukat kutatva, önmagukba húzódnak. A befelé tekintés ma már mindennapos magatartássá vált. Az amerikai bestsellerek az élethez való egyéni alkalmazkodás útjait dolgozzák fel. A színház és minden más közvetítés csakis a maga korát tükrözheti vissza, és ma az emberek befelé tekintő drámát kívánnak látni.

Talán ma még nevetségesnek hangzik, de nem elképzelhetetlen, hogy a televízió, a dráma e megvetett mostoha-gyermeké egy napon a színi közvetítés legfőbb módja lesz.

1938